Cronologia unirii Bucovinei cu România (I)

Paul Brusanowski

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
Lucian Blaga University of Sibiu
Personal e-mail: pbrusan@yahoo.de

The Chronology of the Union of Bukovina with Romania

During the dissolution of Habsburg Austria, the Ukrainians organized a National Assembly in Lviv on October 19 and declared the establishment of the Ukrainian state, stretching from the San River in the west (today, in south-eastern Poland) to the Siret River in the east (thus including the northern half of Bukovina).

The Romanians in Bukovina held a Constituent Assembly on October 27 and decided the unification of the whole Bukovina with Romania. On November 1, 1918, the Ukrainians organized a coup d'état and took over Eastern Galicia, and on November 6, the city of Chernivtsi.

Upon the request of the Romanian Constituent Assembly, the Romanian Royal Army entered Bukovina, and on November 12, occupied the city of Chernivtsi, from which the Ukrainian soldiers and officials had fled. The Romanian National Council, established by the Constituent Assembly, took over the power in Bukovina, issued a new constitution of the country and instituted a Romanian government in Bukovina.

On November 28, the Romanian government organized a Congress of all the inhabitants of Bukovina, which proclaimed the union of the province with Romania. The German and the Polish inhabitants of the province officially attended the Congress and sanctioned the union; the Jewish community boycotted the Congress, while only 13 unofficial representatives of the Ukrainian community from several Ruthenian villages participated. On November 30, prayers of thanksgiving were offered in the Catholic, Evangelical and Orthodox cathedrals, as well as in a synagogue in Chernivtsi.

Keywords: Bukovina, Romania, Iancu Flondor, Aurel Onciul, Wassiklo, the Bukovina Congress, Stanislav Kwiatkowski, Alois Lebouton, Viktor Glondys.

Timp de 144 de ani, Bucovina (cu o suprafață de 10.441 km^2) s-a aflat sub autoritatea Curții de la Viena. În ceea ce privește modul de administrare, pot fi diferențiate următoarele etape:[1]

Între anii 1775-1786 s-a aflat sub administrație militară, Consiliul aulic de război din Viena luând primele măsuri de modernizare;

Între 1786/87-1849, Bucovina a alcătuit un cerc administrativ în cadrul Regatului Galiției, constituind al 19-lea cerc pe lângă celelalte 18 înființate în anul 1782.[2] S-a aflat sub conducerea unui căpitan cercual / *Kreishauptmann* (dintre cei nouă căpitani existenți în această perioadă, doar doi au fost români). Însă între 29 septembrie 1790 – 13 aprilie 1817, Bucovina s-a bucurat de o autonomie sporită în cadrul Galiției.

În urma Constituției din 4 martie 1849, Bucovina a fost separată de Galiția și ridicată la rang de *ducat (Herzogtum)*. Chiar și după abrogarea constituției, la 31 decembrie 1851, provincia și-a păstrat autonomia. A fost subordonată politic Guvernului din Viena. Singura legătură cu Galiția a rămas Curtea de Apel de la Lvov;

Între 26 aprilie 1860 – 26 februarie 1861, Bucovina a fost reunificată cu Galiția;

În urma Patentei din februarie 1861, Ducatul Bucovinei a fost restabilit, fiind instituită o *Dietă*

a țării, ca organ al autonomiei ei. Situația a rămas neschimbată până în noiembrie 1918.

1. Structura etnică a populației.
1.1. Raportul dintre români și ucraineni

Faptul că Bucovina s-a aflat timp de 80 de ani în strânsă legătură cu Galiția a avut urmări și asupra dezvoltării demografice a provinciei, în special datorită imigrării ucrainenilor. Un prim recensământ a fost efectuat încă în anul 1769 de către autoritățile de ocupație rusești (rușii au ocupat în anul 1769 întreaga Moldovă, obligându-i pe toți locuitorii, adunați în curțile bisericilor, să depună un jurământ de veșnică credință țarinei Ecaterina). Potrivit acestui recensământ, 64,23% dintre locuitorii teritoriului care avea să fie anexat ulterior de Habsburgi au fost români, iar 20,26% ruteni (ucraineni), 7,06% huțuli (tot slavi), restul fiind țigani, evrei, ruși și polonezi.[3] Ion Nistor prezintă următoarea statistică demografică:[4]

Anul	Nr. locuitori	Populația Bucovinei			
		români	ruteni și huțuli	alții	
1774	71.750	52.750	15.000	4.000	
1779	116.926	87.811	21.114	8.000	
1786	135.496	91.823	31.671	12.000	
1848	377.571	209.293	108.907	59.381	
1861	456.920	202.655	170.983	83.282	
1869	511.964	207.000	186.000	118.364	
1880	568.453	190.005	239.690	138.754	
1900	730.195	229.018	297.798	203.379	

Românii au constituit până în anul 1869 majoritatea populației. Însă în anii următori raportul s-a modificat în favoarea ucrainenilor. În 1884, aceștia constituiau deja 42,2% din populația provinciei, în timp ce românii doar 33,4%. Drept urmare, românii au criticat modul de înfăptuire a recensămintelor, deoarece era urmărită limba vorbită și nu etnia. Drept urmare, în nordul provinciei mulți locuitori considerați români au fost înregistrați ca ruteni. Până în anul 1910, situația românilor a cunoscut o oarecare îmbunătățire, ei continuând să rămână totuși minoritari față de ucraineni:[5]

Total locuitori	Români	Ucraineni	Germani	Evrei	Polonezi	Alții
798.355	273.354	305.101	73.073	95.778	36.210	14.839
%	34,24	38,22	9,15	12	4,54	1,85

Conducerea politică a românilor bucovineni a privit cu destulă teamă evoluția demografică și încercările de pătrundere a rutenilor în organele administrative ale ducatului, dar și în conducerea instituțiilor școlare și a Bisericii Ortodoxe din provincie (constituită ca Episcopie la Cernăuți, în cadrul Mitropoliei Bucovinei și Dalmației, înființată în anul 1873).

1.2. Poziția românilor în conducerea Ducatului Bucovinei

„Pentru administrarea civilă, Bucovina are organe autonome și organe imperiale regale. Pentru exercitarea autonomiei este o cameră legislativă provincială".[6]

Organul imperial a fost constituit din Guvernul țării, subordonat Guvernului central de la Viena. La fel ca în toată jumătatea austriacă a monarhiei dualiste, guvernul țării (*Landesregierung*) cuprindea opt ministere (Interne, Culte și Educație, Apărare, Agricultură și Păduri, Comerț, Meșteșuguri). Pe același nivel de administrație cu guvernul exista în fiecare provincie un Consiliu școlar, un Consiliu sanitar și o Direcție financiară, subordonate desigur organelor de resort din Viena.

În ceea ce privește Dieta țării, conform constituției Bucovinei din 26 februarie 1861,[7] aceasta urma să fie alcătuită din 30 de membri, anume ierarhul ortodox (membru de drept) și 29 de deputați aleși astfel: 2 deputați de către membri Consistoriului eparhial ortodox, 8 de către marii proprietari, 2 de către locuitorii orașului Cernăuți, câte unul de către locuitorii din orașele Suceava, Siret și Rădăuți, 2 de către membrii Camerei de Industrie și Comerț, iar restul de către locuitorii din celelalte localități ale Bucovinei, pe baza votului cenzitar. Constituția a fost modificată la 13 mai 1876, când a fost inclus ca membru de drept și rectorul nou înființatei Universități din Cernăuți, astfel că Dieta urma să fie alcătuită din 31 de membri.

După introducerea votului universal în Austria, Dieta Bucovinei a votat un nou sistem electoral, la inițiativa deputatului român Aurel cavaler de Onciul. Cunoscut drept „compromisul bucovinean din 1910" a constituit poate cel mai complicat sistem electoral din Europa acelor vremi,[8] intenția fiind de a asigura o reprezentare clară a diferitelor etnii din provincie. Românii au reușit să obțină o reprezentare mai bună decât cea a rivalilor ucraineni. Germanii și evreii au votat împotriva compromisului, dat fiind faptul că evreii nu au apărut ca etnie separată, deputații evrei fiind incluși între cei germani.

Acest „compromis bucovinean" a fost instituit prin legea din 26 mai 1910.[9] Dieta urma să fie alcătuită din 63 de deputați, dintre care doi membri de drept (mitropolitul ortodox și rectorul universității). Ceilalți 61 de deputați urmau să fie aleși de trei clase electorale: 1) marii proprietari funciari; 2) Camera de industrie și comerț din Cernăuți; 3) Poporul votant, împărțit, la rândul său, în: a) electori bogați din comune și b) restul poporului. Așadar, deși votul a fost universal, el nu a fost egal.

Clasa marilor proprietari funciari a fost împărțită în șase categorii, cu drept de a alege 13 deputați, dintre care șase români:

Consistoriul ortodox și egumenii celor trei mănăstiri existente: 1 deputat român;

Membrii clerului românesc: 1 deputat român;
Membrii clerului rutean: 1 deputat ucrainean;
Marii proprietari români: 4 deputați români;
Marii proprietari polonezi și armeni: 4 deputați polonezi;
Restul marilor proprietari: 2 deputați germani.

Membrii Camerei de industrie și comerț și-au menținut dreptul de a alege doi deputați (germani, de fapt evrei).

Clasa „poporului alegător" a fost împărțit în 43 cercuri electorale, dintre care 26 alcătuite din locuitorii mai bogați din comune și 17 din restul poporului alegător. Totodată, au fost stabilite prin lege circumscripții etnice: 16 românești, 16 ucrainene, 9 germane și 2 poloneze. Primăriile au fost obligate să realizeze liste electorale pe criterii etnice.

Pe „listele românești" au fost incluși însă și cei aprox. 10.000 locuitori maghiari, pe „listele ucrainene" și rușii lipoveni și huțulii, iar pe „listele poloneze" și armenii gregorieni (aflați din punct de vedere bisericesc sub ascultarea catolicosului armean din Ecimiadzin) și slovacii.[10]

Iată și cele 10 circumscripții românești cuprinzându-i pe fruntașii comunelor: 1) românii bogați din orașele Cernăuți, Rădăuți, Suceava și Siret; 2) Vatra Dornei; 3) Câmpulung Moldovenesc; 4) Gura Humorului; 5) Solca; 6) satele din jurul Rădăuțiului și din Seletin; 7) Satele din jurul Sucevei; 8) Storojineț și satele dimprejur; 9) Siret și satele dimprejur; 10) Nordul provinciei (locuit în majoritate de ucraineni). Cele 6 circumscripții electorale românești pentru restul locuitorilor de rând au fost: 1) orașele Cernăuți, Rădăuți, Suceava și Siret; 2) districtele județătorești Câmpulung, Stulpicani, Vatra Dornei; 3) districtele Gura Humorului și Solca; 4) districtele Rădăuți și Seletin; 5) Districtele Suceava și Siret; 6) nordul provinciei. Fiecare circumscripție alegea câte un deputat român.

Cele 16 circumscripții ucrainene (cu 16 deputați ucraineni) au fost alcătuite după același mod, cele mai multe fiind în nordul provinciei, în timp ce circumscripțiile din sud aveau o întindere mai mare.

Cele cinci circumscripții electorale comunale germane alegeau 7 deputați germani (și evrei), deoarece locuitorii germani și evrei din orașul Cernăuți și apoi cei din orașele Rădăuți, Suceava, Siret, Gura Humor, Câmpulung, Vatra Dornei, Storojineț, Coțmani și Vijnița alegeau câte doi deputați, în loc de câte unul. La fel, cele 4 cercuri electorale germane pe baza votului universal alegeau 5 deputați, deoarece locuitorii din orașe au dobândit dreptul de a alege nu unul, ci doi deputați.

Cele două circumscripții poloneze au primit dreptul de a alege împreună doi deputați polonezi.

Noul sistem electoral a fost aplicat pentru prima oară în anul 1911. Din cei 46 de deputați aleși în cele 43 cercuri electorale, 16 au fost români, 16 ucraineni, 12 germani (și evrei) și 2 polonezi. La aceștia s-au adăugat cei 2 deputați germani din Camera de Industrie și Comerț, precum și cei șase români, patru polonezi, doi germani și un ucrainean din rândul marilor proprietari funciari. Alături de cei doi membri de drept, românii și-au asigurat prin acest „compromis bucovinean de la 1910" un număr de 23 de deputați din cei 63 (așadar 36,5% din totalul deputaților). Ucrainenii au avut 17 deputați (așadar 26,98% din totalul de deputați), germanii tot 17 deputați (dintre care 10 evrei) și polonezii 6 deputați (9,5% din totalul deputaților).

În fruntea Dietei a fost instituit un *Căpitan al Țării* (*Landeshauptmann*), numit de către împărat din rândul deputaților. Ținându-se cont de către Curtea de la Viena că Bucovina constituia oarecum o țară românească, au fost numiți în această funcție doar români: epicopul Eugen Hacman, căruia i-au urmat după 1864 Eudoxie de Hurmuzaki (1864-1874), Alexandru Baron de Wassilko-Serecki (1874-1893), Ioan Lupul (1893-1904), Georg Baron de Wassilko-Serecki (1904-1910) și Dr. Alexandru Baron de Hormuzaki (1910-1918).[11]

În ceea ce privește Parlamentul central din Viena (*Reichsrat*), acesta a fost alcătuit din Senat (*Herrenhaus*), ai cărui membri au fost numiți de împărat, și Camera Deputaților (*Abgeordnetenhaus*), cu 425 deputați aleși. În Senat, împăratul a numit doi bucovineni, ambii români: pe de o parte episcopul, apoi mitropolitul țării și apoi Alexandru baron de Wassilko-Serecki, iar după moartea acestuia în 1893 fiul său George baron de Wassilko-Serecki. Vechea familie moldovenească Wassilko, atestată încă din 1428 într-un uric al lui Alexandru cel Bun, a fost înnobilată în anul 1679 de către regele polon Ioan III Sobiescki. În anul 1855 Iordachi Wassilko, tatăl lui Alexandru, a primit prin diplomă aulică gradul imperial de baron și predicatul Serecki (Sireteanul). Familia Wassilko a fost considerată una dintre cele mai importante din Bucovina, cu avere funciară de aprox. 56.000 iugăre.[12]

În Camera Deputaților din Viena, au fost aleși următorul număr de deputați români:

Legislatura	Nr. deputați din Bucovina	Nr. deputați români	Profesia deputaților români
1867-1870	5	4	1 cleric, 2 proprietari funciari, 1 țăran
1870-1871	5	3	1 cleric, 2 proprietari funciari
1871-1873	5	2	1 cleric, 1 funcționar
1873-1879	9	4	2 proprietari, 2 funcționari

1879-1885	9	3	3 proprietari funciari
1885-1891	9	5	1 cleric, 3 proprietari, 1 privat
1891-1897	9	4	1 cleric, 2 proprietari, 1 privat
1897-1900	11	5	1 cleric, 2 proprietari funciari, 1 scriitor, 1 privat
1901-1907	11	5	1 cleric, 1 proprietar funciar, 1 prof. univ. 1 avocat, 1 privat
1907-1911	14	6	1 proprietar funciar, 1 prof. univ., 1 avocat, 2 funcționari, 1 secretar muncitoresc (socialist)
1911-1918	14	6	1 proprietar funciar, 1 prof. univ., 2 funcționari, 1 avocat, 1 secretar muncitoresc (socialist, anume George Grigorovici).

Începând din anul 1898, deputații români au alcătuit o facțiune separată, Clubul românesc. De obicei votau alături de partidele aflate la guvernare, drept care, după 1899, românii Ioan Lupul, Constantin cav. de Isopescul-Grecul și Teofil Simionovici au îndeplinit și funcția de vicepreședinți ai Camerei. În anul 1911, Clubul românesc a alcătuit împreună cu deputații italieni *Unio latina*, continuând însă să voteze alături de partidele de la guvernare. În ultima legislatură, George Grigorovici s-a alăturat facțiunii socialiste din Cameră, astfel că Clubul românesc i-a cuprins doar pe ceilalți cinci deputați români. Totodată, din Bucovina au fost aleși în anul 1911 cinci deputați ucraineni.[13]

Situația cea mai favorabilă au deținut-o românii în conducerea eparhiei ortodoxe cu sediul la Cernăuți. Ierarhul a fost în întreaga perioadă un român, chiar dacă unii au avut simpatii ucrainene (de ex. Eugen Hacman, dar și Arcadie Ciupercovici, ultimul mitropolit între 1896-1902). După 1900, ucrainenii au revendicat înființarea unei episcopii rutene cu sediul la Cernăuți și finanțată din *Fondul religionar bucovinean* (care a acumulat toate averile vechilor mănăstiri moldovenești desființate de Iosif II pe teritoriul Bucovinei). În anul 1908 o delegație ucraineană a prezentat această revendicare în cursul unei audiențe la împărat. Românii s-au arătat de acord cu înființarea unei eparhii ucrainene, însă cu următoarele condiții: să fie eparhie sufragană Mitropoliei de la Cernăuți; să aibă reședința într-o localitate situată la nord de Cernăuți; să cuprindă doar comunitățile ucrainene, nu și cele românești (stabilite după un recensământ) și să nu fie finanțată din Fondul religionar. În anul 1912, după moartea vicarului general M. Calinescu, ucrainenii au cerut ca funcția să revină unui rutean. Ba, mai mult, au cerut numirea a doi consilieri ucraineni în Consistoriul de la Cernăuți, dintre care un vicar *cum iure successionis*. În același timp, românii au cerut ca funcția de vicar să fie ocupată de Eusebiu Popovici. În 1913, Curtea de la Viena l-a numit pe preotul rutean Artemon Manastyrs`kyj în funcția de vicar general, iar pe Eusebiu Popovici doar consilier onorific. Drept urmare, la 2 octombrie 1913, 150 de preoți români au organizat o demonstrație de protest la Cernăuți.[14]

La 1 ianuarie 1914, Consistoriul eparhial din Cernăuți a fost alcătuit din cinci consilieri, dintre care doi ucraineni (printre aceștia și vicarul general) și trei români. Din cei 12 protopopi, 9 au fost români și 3 ucraineni. La Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți funcționau șase profesori români și doi ruteni, precum și doi conferențiari români. La Facultatea de Drept exista un profesor român, iar la cea de Filosofie doi profesori români, doi profesori ruteni și doi conferențiari români. În școlile medii (gimnazii, licee, școli reale) funcționau șase directori români și trei ruteni, apoi 85 de profesori români și 66 ruteni. În învățământul primar funcționau însă 218 învățători români și 251 învățători ucraineni.[15]

2. Încercarea ucrainenilor de încorporare a nordului Bucovinei în Republica Ucraineană de Vest

În cursul tratativelor de pace de la Brest-Litovsk de la începutul anului 1918, Curtea de la Viena s-a arătat de acord (printr-o clauză secretă) să recunoască o țară de Coroană aparte, numită Rutenia, care să cuprindă Galiția de est și Bucovina. Planul nu a fost dus însă la îndeplinire.[16]

2.1. Adunarea Națională Ucraineană de la Lvov din 19 octombrie 1918

La 19 octombrie 1918 a avut loc la Lvov o Adunare națională ucraineană, la care au luat parte toți

deputații ucraineni din Galiția și Bucovina. Rezoluția votată a prevăzut unirea tuturor teritoriilor etnice ucrainene din Austro-Ungaria într-un stat propriu, care urma să se întindă de la râul San în vest (cu orașele Przemysl, Krosno, Jasło și Gorlice, azi toate situate în Polonia de sud-est) până la râul Siret în sud-est (inclusiv cu orașele Cernăuți, Storojineț și Siret). De asemenea, revendicările teritoriale ucrainene au vizat și regiunea Transcarpatia (inclusiv Maramureș) situate în Ungaria. Adunarea a prevăzut constituirea la Lvov și Cernăuți a două *delegațiuni* care să pregătească crearea statului ucrainean și să poarte negocieri în acest sens cu autoritățile de la Viena. „Minoritățile etnice" au fost solicitate să trimită, în număr proporțional, reprezentanți în Adunarea națională ucraineană și să ia astfel parte la crearea viitorului stat ucrainean.[17]

2.2. Disputa din Camera Deputaților din Viena dintre deputații Grigorovici și Wassilko

Desigur că rezoluția i-a scandalizat atât pe polonezi, cât și pe românii bucovineni. În Camera Deputaților de la Viena a avut loc la 22 octombrie o dispută destul de serioasă între deputații români (în special socialistul George Grigorovici) și cei ucraineni (în special Nico de Wassilko) din Bucovina. Grigorovici s-a arătat conștient de faptul că ucrainenii ar fi avut dreptul asupra unor teritorii din nordul Bucovinei, însă a declarat că

> „dacă ne luați capitala (Cernăuți – P.B.), atunci noi trebuie să privim aceasta ca pe o declarație de război. Și nu o considerăm doar o declarație de război din partea ucrainenilor, ci o declarație de război din partea statului austriac. Dacă va fi într-adevăr cazul că ne veți lua Cernăuțiul și teritorii și mai departe de Cernăuți, de unde nu au fost trimiși niciodată deputați ucraineni în Parlament, atunci vom adopta o total altă tactică politică".[18]

Grigorovici l-a atacat personal pe deputatul Wassilko, numindu-l *renegat*, deoarece, deși provenea din vechea familie moldovenească Vasilca, totuși a trecut din interese personale (ocuparea unei funcții politice la Lvov) în tabăra ucrainenilor. Referindu-se și la românii ardeleni din Ungaria și la năzuința acestora de a se uni cu România, Grigorovici a afirmat:

> „Prin ocuparea Bucovinei de către legiunile ucrainene nu faceți altceva decât să chemați pătrunderea românilor și mărșăluirea acestora în Bucovina. Ori dovedește guvernul că posedă rațiune și cap, pentru a înlocui legiunile ucrainene printr-un corp de armată austro-ungară neutră, ori ajungem la dezastru. Românii sunt astăzi doar un singur suflet și au un singur gând: Noi vrem Unirea. Iar această Unire nu va putea fi împiedicată de deciziile Consiliului Național Ucrainean din Cernăuți sau Lvov"[19]

Deputatul Wassilko i-a răspuns imediat. Referindu-se la apelativul de *renegat*, a considerat că în zilele moderne nu se poate obține ceva prin jigniri personale (Grigorovici i-a strigat: „A fi român este o onoare!"). De asemenea, a pus la îndoială convingerile social-democrate ale lui Grigorovici, deoarece un social-democrat adevărat nu ar fi putut susține cu atâta tărie dreptul istoric al unui popor asupra unui teritoriu, în detrimentul realității demografice. Referitor la Cernăuți, Wassilko a susținut doar o ocupație provizorie a orașului și organizarea ulterioară a unui referendum: „Se va întâmpla cu Cernăuțiul ceea ce va decide poporul din Cernăuți".[20]

2.3. Constituanta românească de la Cernăuți, din 27 octombrie 1918

Patru zile mai târziu s-au organizat în sfârșit și românii din Bucovina și s-au întrunit într-o Adunare constituantă. A fost ales un Consiliu Național Român (CNR), în frunte cu Iancu Flondor și alcătuit din 50 de personalități românești din Bucovina. De asemenea, a fost votată următoarea rezoluție:

> „I. Reprezentanții poporului Român din Bucovina, întruniți astăzi în ziua de 27 Octomvrie 1918 în Capitala Bucovinei, se declară, în puterea suveranității naționale, Constituantă a acestei țări românești. II. Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria. III. Spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili o legătură strânsă între toți românii, Constituanta instituie un Consiliu Național de 50 membri. Acest Consiliu ne va reprezenta prin mandatari și la conferința de pace, și în afară de el nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărî sau tratà asupra poporului român din Bucovina. IV. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare care ar ținti la știrbirea Bucovinei, dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare"[21]

Iată și numele celor 50 de membri ai Consiliului Național Român, votați de adunare în unanimitate: Gheorghe Balmoș, Gheorghe Bancescu, Dionisie Bejan, Bodnarescu Vastlie, Gheorghe Bonches, Dimitrie Bucevschi, Ion Candrea, Cornel Clain, Toader Cudla, Dimitrie Dan, Nicu Flondor, Iancu Flondor, Octavian Gheorghian, George Grigorovici, Homiuca Cornel, Alex Hormuzachi, Mihai Iacoban,

Ioan Iliuț, Constantin Isopescul-Grecul, Constantin Jescu, Toader Leuștean, Florea Lupu, Vasile Marcu, Nicolae Mihalescu, Constantin Niculița-Popovici, Ilie Odochean, Aurel Onciul, Dorimed. Popovici, Eusebie Popovici, Alecu Procopovici, Sextil Pușcariu, Romul Reuț, Ștefan Saghin, Gheorghe Șanaru. Albolu Vasile Șandru, Gheorghe Sârbu, Radu Sbiera, Modest Scalat, Teofil Simionovici, Ipolit Tarnavschi, Gheorghe Teleaga, Victor Tomașciuc. Laurențiu Tomoiaga, Aurel Țurcan, Dimitrie Țurcan, Nicu Vasiloschi, Gheorghe Voltco, Aurel Voronca și Toader Zanea.

Interesant este faptul că deputații români din Parlamentul de la Viena nu se aflau în Cernăuți. George Grigorovici a purtat o corespondență cu Flondor, iar în cele din urmă a refuzat să participe la mișcarea pornită de Flondor, precum și de a ocupa vreo funcție publică sub noua administrație a Consiliului Național Român:

> „Atâta timp, cât Consiliul Național Român nu va ajunge la o înțelegere cu Consiliul Național Ucrainean cu privire la teritoriul Bucovinei și nu va propaga deschis principiile votului absolut democratic, a apărării minorităților și a reformei agrare, nu sunt în situația de a lua parte la lucrările Consiliului Național Român și cu atât mai puțin de a ocupa funcția unui secretar de stat".[22]

2.4. Adunarea studenților ucraineni din Cernăuți (28 octombrie 1918)

O zi după întrunirea Constituantei românești, studenții ucraineni din Cernăuți, organizați în trei asociații diferite și rivale, s-au întrunit într-o adunare comună și au emis o rezoluție în care susțineau dreptul la autodeterminare al popoarelor, precum și înființarea unui stat ucrainean care să cuprindă și orașele Cernăuți, Storojineț și Siret, din Bucovina. De asemenea, studenții au protestat împotriva rezoluției Constituantei românești, considerând-o drept o lovitură pentru teritoriile etnic ucrainene din Bucovina. Totodată au atras atenția asupra pericolului social al „luptei de clasă", dat fiind faptul că „partidul boieresc românesc" susținea cu putere „dreptul de stăpânire istorică românească" asupra țărănimii ucrainene din nordul provinciei. Dat fiind faptul că ucrainenii din Bucovina aparțineau credinței ortodoxe, spre deosebire de cei din Galiția, care erau de confesiune greco-catolică, studenții au protestat împotriva celor care încercau să-i convingă pe rutenii din Bucovina că o unire a lor cu Galiția ar putea avea ca urmare obligația de a se converti la Biserica Unită cu Roma. În final, studenții ucraineni și-au arătat disponibilitatea de a lupta până la ultimul om pentru realizarea idealului lor național.[23]

2.5. Puciul militar ucrainean din Lvov (noaptea dintre 31 octombrie – 1 noiembrie) și războiul polono-ucrainean

Revendicările ucrainene i-au scandalizat și pe polonezi. La Cracovia se afla Comisia austriacă de lichidare a teritoriilor poloneze. Aceasta a decis la sfârșitul lunii octombrie să-și mute activitatea la Lvov, capitala Galiției.

Pentru a preîntâmpina aceasta, ucrainenii au organizat în noaptea de 31 octombrie un puci. Au ocupat toate pozițiile militare din Lvov și clădirile publice, inclusiv primăria și poșta. În dimineața zilei de 1 noiembrie, când funcționarii și ofițerii s-au prezentat la serviciu, nu au fost lăsați să intre. Ofițerii au fost dezarmați. Transportul public a fost oprit în întregul oraș. Toată ziua au patrulat soldați ucraineni în mașini cu baionetele îndreptate înspre trotuare, provocând o imensă panică în rândul populației. La opt seara s-a ordonat închiderea porților caselor și s-a interzis circulația pe străzi.

Guvernatorul austriac Karl Huyn a fost obligat să predea puterea Consiliului Național Ucrainean. Acesta a emis la 2 noiembrie o proclamație către populație, anunțând că orașul Lvov urma să aparțină de acum înainte Ucrainei. Fostul guvernator austriac, comandantul militar și comandantul poliției au fost internați (arest la domiciliu). Ceilalți ofițeri ai armatei austro-ungare au fost lăsați însă liberi.

Totodată, ucrainenii au încercat să obțină susținerea numeroasei populații evreiești. CNU a recunoscut existența unei națiuni distincte evreiești de sine stătătoare. Prin urmare, evreii au constituit o miliție proprie care a obținut arme și muniție de la legiunile ucrainene.

Între 3 – 17 noiembrie în Lvov s-a desfășurat un război civil. La început nu s-a știut cine a pornit lupta armată împotriva ucrainenilor. Curând însă s-a stabilit că au fost adolescenți polonezi, ascunși prin case, de unde au pornit lupte de gherilă împotriva rutenilor. Tinerilor polonezi li s-au alăturat lucrători de la căile ferate. Începând din 4 noiembrie, polonezii au reușit să reocupe teritorii tot mai întinse din oraș. Din greșeală au îndreptat artileria și asupra sediului fostului Guberniu, distrugând chiar dormitorul guvernatorului, fapt pentru care și-au cerut scuze printr-un comunicat. Luptele au continuat neîntrerupt timp de două săptămâni, locuitorii fiind nevoiți să se ascundă în pivnițe. Furia polonezilor s-a îndreptat în special împotriva cartierului evreiesc. Sute de cadavre au fost îngropate zilnic în pivnițe sau depozitate în cinematografe. Abia în ziua de 17 noiembrie a fost negociată o încetare provizorie a luptelor, valabilă până pe 20 noiembrie, ora 6 dimineața. Locuitorii au ieșit din pivnițe, au început să-și îngroape morții și să cumpere, la prețuri exorbitante, alimente.[24]

Ziua de 1 noiembrie a intrat în istoriografia ucraineană drept „a doua zi a independenței Ucrainei" (prima zi a independenței fiind cea din 22 ianuarie 1918, când ucrainenii din Kiev au declarat Ucraina independentă de Rusia). Astfel au apărut două state ucrainene autodeclarate independente. Cel de pe fostul teritoriu austro-ungar s-a autointitulat *Republica populară ucraineană de vest (Zakhidn'o-Ukraïns'ka Narodna Respublika)*.[25]

La 21 noiembrie contingente importante poloneze au reușit să recucerească în totalitate orașul Lvov, astfel că ucrainenii s-au refugiat spre sud, mai întâi la Ternopil, apoi, la începutul lunii ianuarie 1919, la Stanyslaviv (azi Ivano-Frankivsk). Războiul dintre polonezi și ucraineni a continuat, în paralel cu cel dintre polonezi și sovietici. La 22 ianuarie 1919 a fost emisă declarația de unire a celor două state ucrainene.

În urma alianței dintre Polonia și România, trupele române (anume Divizia de Infanterie 7, condusă de generalul Iacob Zadik) au intrat la 24 mai 1919, ora 4 dimineața, în Pocuția.[26] La mijlocul lunii iulie 1919, legiunile ucrainene au fost alungate de polonezi din Galiția, provincia fiind încorporată în statul polonez. În august 1919, trupele române au părăsit Pocuția și s-au reîntors pe teritoriul românesc.[27]

2.6. Izolarea Bucovinei. Așteptări înfrigurate cu privire la soarta provinciei. Organizarea ucrainenilor

În urma puciului de la Lvov, toate legăturile existente între Bucovina și Viena au încetat să existe. Trenurile nu au mai circulat, iar liniile de telegraf au fost întrerupte. Stăpânirea ucrainenilor s-a extins până la granițele Bucovinei. Și Pocuția a fost declarată la 1 noiembrie 1918 teritoriu al statului ucrainean. Instituțiile publice și locuințele private au primit ordinul de a rămâne închise de la ora 19 până la ora 7 dimineața.

Lipsa de știri a provocat o stare apăsătoare. Redacțiile celor două ziare principale germane din Cernăuți, unificate pe motive de economie încă din lunile de război, au reușit în 4 noiembrie să scoată doar o ediție limitată și scurtă, de o pagină și jumătate de ziar (!), publicând mărturiile a două personalități care reușiseră să părăsească orașul Lvov în ultimul moment dinainte de începutul luptelor.

Cu privire la soarta Bucovinei, dar mai ales a Cernăuțiului, au fost luate în considerare trei ipoteze: a) instaurarea stăpânirii ucrainene în partea de nord a provinciei, inclusiv orașul Cernăuți, în baza deciziei Adunării Naționale de la Lvov din 19 octombrie; b) instaurarea stăpânirii românești, în baza rezoluției Constituantei din 27 octombrie; c) menținerea *statu quo*-ului existent până la o decizie finală a Conferinței de Pace. Referitor la a doua ipoteză exista pericolul izbucnirii unui război civil între ucraineni și români. Incertitudinea era mărită și de faptul că unii dintre deputații români din Parlamentul de la Viena nu erau de acord cu rezoluția Constituantei (anume Grigorovici, Aurel Onciul și Sârbu), aceștia fiind susținători ai unor tratative româno-ucrainene în vederea obținerii unui compromis pașnic cu privire la divizarea provinciei. Totodată, era așteptată cu înfrigurare o adunare a ucrainenilor din Cernăuți, care urma să aibă loc duminică dimineața, deci chiar în 3 noiembrie.[28]

De fapt, la 3 noiembrie au avut loc trei adunări ucrainene, anume la sediul Consiliului Național, în sala Asociației de Muzică și în vechiul teatru orășenesc (devenit Căminul muncitoresc). Cele trei adunări au pornit în marș spre oraș. Au participat între 7000-8000 de persoane, fiind prezenți toți deputații ucraineni. A fost votată o rezoluție, în care s-a stipulat crearea unui teritoriu național ucrainean distinct în Bucovina, alcătuit din orașul Cernăuți, din districtele bucovinene de nord (Zastawna, Coțmani, Vășcăuți și Vijnița) în întregimea lor, apoi din localitățile cu majoritate ucraineană din celelalte districte ale Bucovinei. Autoritatea supremă asupra acestui teritoriu urma să revină delegaților Consiliului Național Ucrainean din Lvov. Minoritățile etnice din acest teritoriu, în special evreii, au fost solicitate să trimită delegați la CNU din Lvov, pentru a obține asigurarea drepturilor lor național-minoritare. Totodată, CNU a fost solicitat să redacteze în cel mai scurt timp o constituție pentru noul stat ucrainean. A fost respinsă rezoluția Constituantei românești din 27 octombrie, considerată ca fiind „manifestarea reacționară a boierimii și clerului românesc". În același timp, rezoluția ucraineană din 3 noiembrie a stabilit disponibilitatea de a negocia cu partea românească și cu celelalte naționalități soluționarea chestiunilor aflate în dispută. În final, CNU a fost solicitat să preia cât mai rapid administrarea teritoriului ucrainean din Bucovina.

Conform ziarului german, au existat într-adevăr negocieri purtate între ucraineni și patru deputați români din Parlamentul vienez (Grigorovici, Sârbu, Onciul și baronul Hurmuzachi), obiectul în dispută fiind orașul Cernăuți. Din sursele deținute de jurnaliști, negocierile se aflau în impas. Ceilalți doi deputați români, Simionovici și Constantin Isopescul-Grecul se aflau la Viena, neputându-se deplasa spre Cernăuți, datorită liniilor de comunicație întrerupte. Au reușit însă să trimită o telegramă către președintele CNR în care și-au arătat acordul cu Constituanta românească din 27 octombrie, cerând totodată noi instrucțiuni.

Între timp, situația din Bucovina se agrava, în special datorită faptului că soldații din garnizoana armatei austro-ungare fuseseră demobilizați, fără să li se ceară să predea armele. Nu puțini au fost soldații dispuși să-și vândă armele, astfel că străzile localităților au fost împânzite de tineri adolescenți cu arme, care

trăgeau focuri în aer. Din fericire, nu a fost nimeni rănit. Însă în unele sate au avut loc chiar jafuri, în special la Noua Suliță și Șipeniț (de lângă Cozmeni, în nordul provinciei).

În aceste condiții, o delegație de ucraineni s-a prezentat la șeful jandarmeriei bucovinene, maiorul von Fischer, pretinzând că sunt reprezentanți ai Consiliului Ucrainean. Învinuindu-l pe maior de intenția de a fugi din Bucovina, ucrainenii au cerut 15 mil. de coroane și predarea Jandarmeriei. Însă în clădirea jandarmeriei se aflau din întâmplare și un deputat ucrainean în Parlamentul din Viena, precum și un deputat ucrainean în Dieta Bucovinei (Omelian Popovicz). Ambii au dovedit înșelătoria pretinșilor delegați ucraineni. Într-un mod asemănător au încercat delicvenți ucraineni să preia și Direcțiunea Poștei din Cernăuți.[29]

Jandarmeria bucovineană a făcut tot ce-i stătea în putință pentru a asigura ordinea, astfel că marți, 5 noiembrie, situația părea să se fi liniștit. Comandouri de jandarmi au patrulat continuu pe străzi, oprindu-i pe cei înarmați. Doar în cartierele mărginașe au continuat tinerii să tragă focuri de armă în aer. Tot în 5 noiembrie a sosit și primul tren din Viena, care avusese nevoie de cinci zile ca să ajungă la Cernăuți. Opinia publică începuse să creadă că, în lipsa unui acord dintre ucraineni și români, *status quo*-ul Bucovinei va fi menținut până la decizia finală a Conferinței de pace de la Paris. Tocmai de aceea, guvernatorul contele Ezdorf i-a convocat pe funcționarii guvernamentali din Cernăuți, mulțumindu-le pentru serviciu și cerându-le să rămână la posturile lor atât timp cât va fi nevoie.[30]

2.7. Puci ucrainean la Cernăuți de la amiaza zilei de 6 noiembrie 1918

Înainte de amiaza zilei de 6 noiembrie 1918, doi deputați ucraineni din Parlamentul de la Viena s-au prezentat la guvernatorul Ezdorf, în compania unui ofițer. În același timp, o jumătate de companie de legionari ucraineni s-a postat în fața clădirii Guberniului bucovinean. Cei doi deputați au cerut guvernatorului să le predea autoritatea guvernamentală. Ezdorf le-a răspuns că nu poate preda această autoritate decât unei comisii comune româno-ucrainene și nu doar ucrainenilor. Cei doi deputați au răspuns că negocierile dintre ucraineni și români nu au dus la nici un rezultat și au evocat posibilitatea izbucnirii anarhiei în întreaga provincie. Ezdorf a afirmat în continuare că nu primise nici o instrucțiune de la Viena în privința predării autorității guvernamentale. A fost însă rugat să privească pe fereastră. La văzul soldaților ucraineni postați în fața clădirii, guvernatorul a replicat că în fața violenței nu îi rămânea altceva decât să cedeze și s-a retras în locuința sa privată din interiorul sediului Guberniului.

Din însărcinarea CNU, Omelian Popovicz a preluat funcția de conducător al Guberniului Bucovinei. În orele următoare, ucrainenii au ocupat toate clădirile publice din Cernăuți. Au preluat conducerea Jandarmeriei provinciale, a Direcției de poliție. În celelalte instituții au lăsat vechile conduceri, instituind însă pe lângă acestea câte un comisar ucrainean. Totodată, au fost chemați directorii de serviciu din Guberniu, cărora li s-a cerut să treacă în subordinea CNU.

A fost înființată o „Delegație bucovineană" a CNU de la Lvov, alcătuită din toți deputații ucraineni din Parlamentul vienez și din Dieta Bucovinei, precum și din câte trei reprezentanți ai celor trei partide politice ucrainene: cel național-democrat, cel popular și cel radical.

2.8. Intervenția personală a lui Aurel cav. de Onciul în favoarea ucrainenilor. *Protocol privind predarea autorității guvernamentale în Bucovina* ucrainenilor și lui Aurel Onciul

Preluarea puterii de către ucraineni în urma puciului a durat aproximativ patru ore. În jurul orei 16.00 însă a intervenit Aurel cav. de Onciul, care s-a alăturat ucrainenilor. Declarându-se reprezentant legitim al deputaților români din Parlamentul de la Viena, Onciul a oferit ucrainenilor șansa de a solicita încă odată, de această dată în comun, predarea autorității guvernamentale din partea lui Ezdorf.

În noile condiții, guvernatorul s-a arătat dispus să predea puterea în mod legitim și a redactat următorul protocol de cedare-primire:

> *„**Protocol***
> *încheiat la Cernăuț,i la 6 noiembrie 1918.*
> La ora 11.35 au apărut la mine domnii deputați din Parlamentul de la Viena: de Semaka și Spenul, precum și consilierul dietal Popowicz și locotenentul major Ilja Popowicz, în numele Consiliului Național Ucrainean.
> Deputatul de Semaka mi-a adus la cunoștință că reședința Guberniului Țării fusese ocupată de militari ucraineni și mi-a solicitat să predau puterea guvernamentală din teritoriile ucrainene ale Bucovinei, împreună cu orașul Cernăuți, Consiliului Național Ucrainean.
> Eu am răspuns că mă retrag în fața violenței și încetez funcția publică.
> Referitor la situația existentă m-am declarat dispus să cedez puterea guvernamentală din Țara Bucovinei către reprezentanții națiunilor română și ucraineană și anume acelor reprezentanți, care vor prelua puterea în interesele țării și în deplină înțelegere.
> Potrivit cu înștiințările făcute mie la ora 4 după amiază, Consiliul Național Ucrainean și deputatul

din Parlamentul de la Viena, Dr. de Onciul, care a declarat a fi delegatul Consiliului Național Român (constituit, potrivit Manifestului preaînalt, din deputații Parlamentului din Viena) s-au arătat de acord să preia puterea guvernamentală în deplină înțelegere.
Drept urmare, predau prin prezentul protocol puterea guvernamentală în Țara Bucovinei numiților domni reprezentanți ai națiunilor română și ucraineană.
Predă: .Dr. Josef conte de Ezdorf, Președintele c.-cr. al Țării
Primesc: .Pentru ucraineni: Omelian Popowicz, E. Semaka, Spenul
..Pentru români: Onciul"[31]

Schimbarea situației a uimit întreaga opinie publică. Chiar și redactorii au scris despre „Schimbare: deputatul dr. de Onciul preia împreună cu *Ukrainska Rada* guvernarea". A doua zi, 8 noiembrie, sub titlul „Noua eră în Bucovina", ziarul german a menționat că Omelian Popowicz și Aurel Onciul au organizat întreaga zi ședințe cu conducerile secțiilor din Guberniul bucovinean.[32]

Tot în ziarul din 8 noiembrie, redacția a publicat o reacție a deputatului român George Grigorovici:

„Dl. Deputat Grigorovici ne-a contactat pentru a stabili în mod clar că dl. Deputat Onciul s-a declarant ca reprezentant al Consiliului Național Român și s-a pus la dispoziția guvernului fără să fi întrebat și să fi obținut în prealabil aprobarea celorlalți deputați români".[33]

3. Intervenția Armatei regale române. Intrarea în Cernăuți (11 noiembrie 1918)

Evenimentele politice de la Cernăuți au alertat opinia publică românească. Primii care au reacționat au fost sucevenii, care au chemat în ajutor armata română din proxima vecinătate a graniței. Într-adevăr, gara Ițcani (gara de frontieră austriacă din Suceava) a fost ocupat de trupe românești. De asemenea, trupele române au ocupat și nodul de cale ferată de la Dărmănești (germ. Hatna). Totodată, trupe românești s-au îndreptat și spre Gura Humorului și spre Câmpulung Moldovenesc. Apoi, la Rădăuți un maior român s-a prezentat la primarul orașului, întrebându-l asupra situației siguranței publice.[34]

De-a dreptul senzațională a fost însă apariția, pe cerul Cernăuțiului, în ziua de vineri, 8 noiembrie, pe la ora 3 după amiază, a unui avion românesc care a lansat deasupra orașului manifeste cu următoarea proclamație:

„Proclamațiune!
Răspunzând la chemarea Comitetului Național Bucovinean, Armata Română, din înaltul ordin al M. S. Regelui Ferdinand I al României a pășit pe pământul Marelui Voevod Ștefan pentru a ocroti viața, avutul și libertățile locuitorilor de orice neam și credință împotriva bandelor de criminali cari au început opera lor de distrugere în frumoasa voastră țară.
Trecând hotarul pus între noi de o soartă vitregă acum o sută și mai bine de ani, hotar care n-a putut niciodată să ne despartă și inimile, trupele române sosesc în mijlocul vostru, aducându-vă dragostea și sprijinul lor, pentru libera înfăptuire a dorințelor născute din dreptul legitim al popoarelor, de a dispune de soarta lor.
Stăpâniți de aceste sentimente și cu credință in sinceritatea cererii voastre de ajutor, invitam Poporul Bucovinean ca să nu se abată sub nici un motiv de la viața și ocupațiunile sale normale.
Subsemnatul garantează fiecărui locuitor libera exercitare a drepturilor sale civice și fac cunoscut în același timp, că se va reprima cu toată severitatea cuvenită orice încercare de dezordine, acte de violență sau nesupunere la ordonanțele date de noi.
General I. Zadik
Comandantul Diviziei 8-a Regale Române.
24 octombrie 1918 (7 noiembrie st.n.)".[35]

Ziua de sâmbătă, 9 noiembrie, a fost prima zi de așteptare a armatelor române. În după amiaza acestei zile, centrul orașului Cernăuți s-a umplut de oameni, îmbrăcați în haine festive. Soldații români bucovinei purtau cocarde tricolore pe uniformele lor austro-ungare. Dintr-o dată, însă, s-au auzit focuri de armă și s-a instaurat panică timp de o oră și jumătate. Magazinele și cafenelele și-au tras obloanele, iar străzile au devenit pustii. În cele din urmă se dovedise că ucrainenii încercaseră o ultimă demonstrație de forță, înainte de a se retrage din Cernăuți. Din fericire, nu au existat pagube materiale și nici răniți.[36]

În noaptea dinspre sâmbătă 9 noiembrie și duminică 10 noiembrie trupele ucrainene au părăsit Cernăuțiul.

„Singurul eveniment mai deosebit care s-a petrecut cu ocazia aceasta a fost doar panica de sâmbătă seara de la ora 18. În rest, trecerea de la revoluția ucraineană la cea românească s-a făcut fără vărsare de sânge și în toată liniștea. Duminică dimineața, când apropierea trupelor române era sigură, a pornit Consiliul Național Român spre preluarea deplină a întregii puteri din țară. În mijlocul unei jubilări extraordinare a fost ridicat tricolorul (românesc) pe clădirea Consiliului

> Național Român, pe balconul principal al Primăriei, precum și pe vârful turnului celui mai înalt. Apoi a fost înălțat steagul românesc pe clădirea Guberniului. Șefii instalați de Consiliul Național Ucrainean nu au mai sosit duminică la birourile lor. Deputatul dietal Nicu de Flondor a trecut împreună cu un ofițer român, în numele CNR, pe la diferitele servicii și a predat funcțiile publice următoarelor personalități: Guberniul Țării – Consilierul E. de Tarangul; acestuia i-a fost acordată și conducerea Direcției de Poliție pentru întreaga Bucovină; Jandarmeria – locotenentul major Dan; Direcția de Poștă – Consilierul Lippert; Direcția financiară – Consilierul Müller; Conducerea Afacerilor de industrie – Consilierul Ritter; Judecătoria – vicepreședintele Iacubovici; Magistratul orășenesc – preotul Șandru".[37]

Intrarea Armatei române în Cernăuți a fost așteptată duminică, la ora 11. Toate personalitățile românești, împreună cu soțiile lor, precum și Corul Asociației românești s-au aliniat în fața Primăriei. Pe la ora 3 după amiază, un ofițer al Armatei Române a adus știrea că trupele vor intra în jurul orei 17. În cele din urmă, s-a decis ca trupele române, conduse de generalul Iacob Zadik (1867-1970, etnic armean; trecut în rezervă în anul 1926), să intre în oraș abia luni dimineața.

Într-adevăr, generalul Zadik a intrat în Cernăuți abia luni, 11 noiembrie, în jurul amiezii. La ora 13.20 au ajuns la Primăria din Cernăuți șase automobile cu ofițeri români și bucovineni, asupra cărora au fost aruncate flori. Conducerea CNR a organizat o primire oficială mai întâi în Sala festivă a Casei Românești, apoi în Sala festivă a Mitropoliei. În faimosul Complex al Mitropoliei (azi sediul Universității din Cernăuți) și-a stabilit generalul Zadik cartierul general. A urmat apoi defilarea trupelor românești prin centrul Cernăuțiului, cărora li s-au alăturat și legiunile polonezilor bucovineni.[38]

Faptul că legiunile poloneze s-au integrat în defilarea armatelor române prin centrul Cernăuțiului dovedea faptul că una dintre naționalitățile Bucovinei a recunoscut imediat viitoarea alipire a Bucovinei la România. Desigur că în contextul războiului polono-ucrainean din Galiția, decizia polonezilor nu a fost deloc dificilă. Consiliul Național Ucrainean a înaintat un protest împotriva intrării armatelor române în Bucovina, transmis acestora de către profesorul Coruba, la Hliboca (Adâncata, 30 km sud de Cernăuți).[39]

Rămâneau încă în așteptare poziționarea celorlalte două națiuni din Bucovina: germanii și evreii. Ultimii se confruntau însă cu pericolul pogromurilor. În Cernăuți începuseră să sosească refugiați evrei din localitățile preponderent românești din sudul Bucovinei. Încă înainte de intrarea armatelor române, deci în zilele de vacuum a puterii de stat, au avut loc în satele din ținutul Dornei (în special în Dorna Candrenilor) pogromuri împotriva locuitorilor evrei. Bande de săteni (însoțite și de soldați ardeleni care se îndreptau spre casă în Ardeal) au spart depozitele militare, au furat arme și au pătruns pe timpul nopții în casele evreilor și i-au alungat. Ulterior, au început pogromuri și în Poiana Stampei și Todirești. Sâmbătă, 10 noiembrie, în timp ce populația aștepta intrarea trupelor române în Cernăuți, deputatul evreu din Parlamentul de la Viena, alături de cei cinci deputați evrei din Dieta Bucovinei, împreună cu alți locuitori de vază ai evreilor din provincie, strânși în Consiliul Național Evreiesc, au organizat o ședință în vederea rezolvării situației.[40]

4. Administrația românească bucovineană. Noua constituție a Bucovinei din 12 noiembrie 1918

Marți, 12 noiembrie, Constituanta românească s-a întrunit în ședință, prima în noile condiții ale prezenței militare românești. Mai întâi au fost transmise asigurări națiunilor Bucovinei că drepturile lor, precum și ordinea publică vor fi respectate. Intervenția trupelor române a fost explicată prin cedarea de către autoritățile austriece a puterii guvernamentale în provincie către ucraineni. Totodată, a fost criticată poziția deputatului român Aurel Onciul (care se deplasase între timp la Suceava, apoi la Iași, pentru a lua legătură cu guvernul român).[41]

Pericolul ucrainean din nordul Bucovinei persista încă. De aceea, Iancu Flondor a emis o proclamație, tipărită în limbile română, franceză, germană, ucraineană și poloneză, în care instituia Starea de urgență în districtele Cernăuți, Vijnița, Văscăuți, Rădăuți și Storojinet, precum și pe toată suprafața dintre râurile Prut și Nistru. Populația a fost somată să predea armele în decurs de 24 de ore.[42]

Însă cea mai importantă măsură a fost emiterea unei noi constituții a Bucovinei, care a rămas formal în vigoare până la Decretul regal din 2 aprilie 1920, care a integrat cu totul din punct de vedere administrativ Bucovina în statul român.[43] Noul act fundamental al Bucovinei a cuprins doar 12 articole. Consiliul Național Român, votat de Constituanta din 27 octombrie, a fost împuternicit să dețină întreaga autoritate asupra Bucovinei. Consiliul ca atare a fost desemnat să dețină puterea legislativă. Ca organ executiv a fost instituit Secretariatul de Stat, compus din 14 „secretari de stat", anume: Președintele Guvernului (Iancu Flondor), Afaceri externe (Sextil Pușcariu), Afaceri interne (Dori Popovici), Finanțele de Stat (Nicu Flondor), Justiție (Iancu Flondor, interimar), Apărare (Nicu Flondor interimar), Agricultură (George Sârbu), Instrucțiune publică (Radu Sbiera), Culte (Ipolit Tarnavschi), Comerț și Industrii (Max Hacmann), Asistență socială și Asigurarea hranei publice (Vasile Marcu), Lucrări publice și reconstrucție (Aurel Zurkan/Jurcan),

Transporturi, Sănătate (Gheorghian).[44]

Printre primele măsuri pe care a trebuit să le ia noul guvern bucovinean chiar a doua zi după instalarea sa a fost cercetarea pogromurilor din satele din sudul provinciei. O delegație a CN evreiesc, condusă de rabinul superior Rosenfeld, s-a prezentat la secretarul de stat pentru Culte, Nicu Flondor, prezentând situația celor 71 de familii de evrei alungate din casele lor. Aceeași delegație s-a prezentat și la generalul Zadik. Acesta a luat măsura de înființare a unor miliții locale provizorii (până la sosirea trupelor românești în fiecare localitate a provinciei), promițând totodată sprijinul ca familiile alungate să se poată reîntoarce în casele lor și să fie despăgubite pentru bunurile furate.[45]

Tot la 13 noiembrie a avut loc în cadrul CNR prezentarea de către Iancu Flondor a programului noului executiv. Pe primul loc s-a situat intenția de a intra în legătură cu celelalte națiuni din Bucovina, în vederea obținerii sprijinului acestora pentru noua administrație. Pe plan extern urmau ca legăturile cu România, Transilvania și Basarabia să dețină prioritate, iar pe plan intern s-a promis intensificarea luptei împotriva corupției (promisiune primită în sală cu urale). Ce însemna mai precis aceasta?

> „Trebuie distrus cu totul vechiul sistem. Administrația locală va trebui astfel constituită, încât populația să dețină, prin reprezentanții ei, un vot consultativ. Activitatea sterilă a birocrației austriece, prin care au fost ridicate adevărate biblioteci de hârtii, nu mai poate continua... Guvernul va organiza noi alegeri, pe bază largă, pentru Dietă și comune. Alegerile vor fi universale și chiar și femeile vor avea drept de vot".[46]

Pe plan financiar s-a menționat adoptarea unui buget provizoriu, deficitul urmând să fie acoperit prin emiterea de obligațiuni de stat. Legislația veche austriacă urma să fie deocamdată menținută; jandarmeria reorganizată cu sprijinul armatei române. În ceea ce privește agricultura, Flondor s-a arătat de acord cu o reformă agrară, dar a atras atenția asupra pericolului parcelării prea mari a terenurilor agricole. În privința instrucțiunii publice și a cultelor a promis menținerea autonomiei școlare și confesionale, dar și reabilitarea mitropolitului Repta, care fusese suspendat de Curtea de la Viena pe motiv de colaborare cu armata rusă. Desigur că cele mai stringente probleme erau constituite de asigurarea hranei și de stoparea epidemiilor.

Dezbaterea care a urmat a fost deschisă de socialistul George Grigorovici are și-a declarat încă de la început neîncrederea în noul guvern. Deși aderent al ideii de unire națională, Grigorovici a considerat că politica urmată de Flondor nu putea da roade, deoarece CNR nu putea fi considerat organul reprezentativ al întregului popor. S-a arătat și pe mai departe susținătorul încheierii unui compromis cu ucrainenii:

> „Nu uitați că Ucraina este parte a Imperiului rus și că rămânem vecinii unui popor slav de 124 de milioane. 14 milioane de român sunt, în fața a 124 de milioane de slavi, o minoritate. Nu ne putem baza pe Antantă. Trebuie să ajungem la înțelegere cu vecinii noștri, cu ungurii și cu slavii. Accentuarea continuă a integrității Bucovinei este dăunătoare interesului poporului nostru. Să lăsăm nordul rutenilor și să ne asigurăm o legătură cu România și cu Basarabia".[47]

Lui Grigorovici i-a răspuns profesorul Tomoioagă care a atras atenția asupra celor 300.000 de români care locuiau în Ucraina (referindu-se probabil la Transnistria). Prin urmare, păstrarea Bucovinei de nord ar constitui o compensație bună. Nicu Flondor a reamintit evenimentele de sâmbătă, 9 noiembrie, când bande de ucraineni au intrat în Casa Națională Românească și s-au comportat „ca indienii (din America)", românii prezenți în clădire fiind nevoiți să se ascundă în pod. Radu Sbiera a insistat pe dreptul istoric al românilor asupra Bucovinei, cerându-i lui Grigorovici să părăsească „internaționalismul" și să devină „român pe de-a întregul" (iar Grigorovici i-a răspuns: „Nu mă veți înțelege niciodată!").[48]

În conformitate cu noua constituție a Bucovinei, din 12 noiembrie, părea că provincia constituia o mică „republică de sine stătătoare", în care rivalitatea dintre principalele națiuni, cea română și cea ucraineană, fusese câștigată de cea dintâi. Că într-adevăr exista această convingere reiese și din cuvântările Adunării socialiștilor bucovineni organizată, pentru prima oară după patru ani de război, în ziua de duminică, 17 noiembrie. Vorbitori au fost socialiștii Grigorovici, dar și Henak (ucrainean), Pospiszil (polonez), Zeplichal (german). George Grigorovici, care avea să fie arestat în 1949 de regimul comunist (a murit în anul 1950 în închisoarea Văcărești) a ținut o cuvântare programatică:

> „Și noi, în Bucovina, trăim într-o mică republică. Nu avem pe nimeni deasupra noastră și pe nimeni care ne guvernează în mod legitim. Ocupația militară menține doar liniștea și ordinea. Peste tot, popoarele se eliberează. Cu siguranță că ne va veni și nouă rândul să trebuiască să preluăm puterea în mâinile noastre ca să creăm ceea ce trebuie creat din necesități naturale. Însă nu prin revoluție! Trebuie să așteptăm până ne vor chema vremurile. Însă nu avem voie nici să ne exprimăm voința noastră, pentru că atunci s-ar crede, că am dori să luptăm înspre acea direcție. În Bucovina, unde trăiesc atât de multe națiuni amestecate, există pericolul, ca o națiune să fie încadrată undeva unde nu-i place.

Noua ordine trebuie să fie construită pe principii drepte și pe baze istorice. Populația trebuie să se adapteze noilor realități. Pentru că este aproape imposibil ca după acest război să apară un stat care să dorească să-și subjuge minoritățile. Dimpotrivă, trebuie să stăpânească egalitatea tuturor națiunilor și confesiunilor. Aceasta ar duce la evitarea asimilării. Armata română care a venit aici pentru a lupta împotriva anarhiei, poate fi considerată ca avanpost al Antantei, căreia încheierea armistițiului i-a dat dreptul și posibilitatea de a ocupa țările. În nici o împrejurare nu poate fi acceptat, ca bande neorganizate să se înarmeze și să amenințe proprietatea și siguranța locuitorilor. Muncitorimea trebuie să se organizeze, deoarece numai printr-o organizare poate să fie menținută liniștea și ordinea. Eu am spus deja, că românii pot fi priviți doar ca avanposturi ale Antantei. Ei sunt învingătorii și nu putem decât spera, că democrația și umanismul care există deja la ei, va ajunge și la noi. Sfatul nostru este: să menținem ordinea și să așteptăm!... În micul Parlament bucovinean, în care eu sunt sigurul deputat socialist și din care nu am putut fi alungat, stau eu singur în fața la 50 de deputați civici și de boieri. Dar aceasta nu va mai dura mult. Noi înaintăm înspre un viitor mult mai bun. Noi trebuie să ne refacem organizarea, să readucem la viață sindicatele și asociațiile noastre culturale. Trebuie să ne pregătim pentru ceasul în care vom fi eliberați nu doar de împărați și regi, ci și de capitalism"[49].

5. Spre unirea cu România

În aceeași zi de duminică, 17 noiembrie, Sextil Pușcariu s-a deplasat la Iași, pentru a lua legătura, în numele Guvernului bucovinean, cu Guvernul român. În aceeași zi, armata română reușise să intre în Șipeniț (lângă Cozmeni), astfel că teritoriile dintre Prut și Nistru încă nu fuseseră ocupate de trupele române.[50] Abia în ziua de 24 noiembrie ziarul publica știrea, preluată din cotidianul românesc *Glasul Bucovinei*, că armata română reușise să ocupe întregul teritoriu al provinciei (în timp ce în Muntenia, trupele române ajunseseră abia la Buzău și Slobozia!).[51] Între timp se reușise stabilirea legăturii telegrafice directe cu România și deschiderea unei filiale a Băncii Naționale a României (din Iași) la Cernăuți.[52] Datorită speculei în privința schimbului valutar dintre leul românesc (din Moldova) și coroana austro-ungară, Nicolae Flondor a organizat o conferință de lucru cu reprezentanții băncilor din Bucovina, stabilind un curs de 1,27 cor. pentru un leu. În câteva zile însă coroana a continuat să se devalorizeze, ajungând la 22 noiembrie pe piața liberă la 1,31 cor.[53]

La 23 noiembrie s-a decis ca Bucovina să treacă, în ziua de duminică, 24 noiembrie, ora 24.00, de la ora Europei Centrale la ora Europei Orientale (deci la ora României).[54]

În ultima decadă a lunii noiembrie 1918, Partidul Liberal din România se pregătea să preia guvernarea (într-adevăr, la 29 noiembrie Ion I.C. Brătianu a fost numit Președinte al Consiliului de Miniștri). Organizând o consfătuire la Iași, la 20 noiembrie, liberalii români au stabilit că în cursul unei săptămâni Bucovina se va uni cu România, iar în decurs de aproximativ două săptămâni va urma și Transilvania. „Cele două provincii vor fi alipite României Mari, fără acordarea vreunei autonomii, și se va dori crearea unui partid național-democratic care să rezolve reformele sociale și politice și să creeze bazele României Mari". Liberalii au promis acordarea libertății culturale și confesionale tuturor naționalităților, precum și acordarea egalității de drepturi evreilor din Vechiul Regat care au muncit și luptat de generații pentru România.[55]

Sâmbătă, 23 noiembrie, Iancu Flondor i-a invitat pe reprezentanții națiunilor bucovinene la Guvern, pentru a le comunica intenția organizării în ziua de joi, 28 noiembrie, a unui Congres Național al Bucovinei la Cernăuți, în reședința Mitropoliei ortodoxe. La acest Congres ar urma să fie proclamată unirea Bucovinei cu Regatul României.

În zilele următoare, consiliile naționale au dezbătut chestiunea. Polonezii au acceptat de îndată unirea. Germanii s-au întâlnit la 25 noiembrie și au acceptat unirea, pe baza anumitor condiții care urmau să fie negociate cu Iancu Flondor. Discuțiile din cadrul Consiliului Național evreiesc din 25 noiembrie nu se soldaseră cu nici un rezultat. Iar poziția ucrainenilor era clară, aceștia exprimându-se încă de la început împotriva menținerii integrității teritoriului Bucovinei în cadrul statului român.

Interesant însă este faptul că au fost emise „bilete de intrare" la Congres, care puteau fi procurate de la biroul secretarului de stat Nicu Flondor.[56]

Tot la 25 noiembrie a avut loc și întâlnirea CNR. Mai întâi s-a decis cooptarea a peste 30 de noi membri în CNR, în special dintre acele personalități care se refugiaseră în România. Măsura a fost considerată necesară deoarece nu toate districtele Bucovinei fuseseră reprezentate dintru început în acest organism de conducere. A fost aleasă mai întâi o comisie alcătuită din șase persoane (Vasilovski, Lupu, Tarnavschi, Lupu, Sârbu, Grigorovici și Jurcan), cu sarcina de a propune noi membri.

Apoi a fost stabilită ordinea de zi a Congresului: 1) modificarea poziției statal-juridice a Bucovinei, respectiv unirea cu România; 2) poziția națiunilor Bucovinei cu privire la noua situație, precum și textul convocării Congresului:

„Consiliul Național Român va convoca pentru joi, 28 noiembrie 1918, ora 11 dimineața, în Sala sinodală a Reședinței arhiepiscopale un Congres al populației întregii Bucovine cu scopul stabilirii definitive și absolute a relației politice a Bucovinei cu România. Națiunile neromânești sunt bine venite”.[57]

George Grigorovici l-a interpelat pe Iancu Flondor dacă avea cunoștință de faptul că pretențiile germanilor la asigurarea dezvoltării libere naționale și culturale ar fi fost respinse. Flondor a răspuns că guvernul a luat legătura, pe baza art. 4 al Constituantei din 27 octombrie, cu reprezentanții celorlalte națiuni din Bucovina. Din păcate, ucrainenii nu și-au părăsit punctul de vedere privind împărțirea Bucovinei. Polonezii s-au arătat de acord însă au cerut să aștepte un punct de vedere și instrucțiuni de la guvernul din Varșovia, cu care se luase deja legătura telegrafic. Germanii s-ar fi așezat deja neoficial de partea românilor, iar din discuțiile cu evreii ar putea reieși, că aceștia ar fi de acord cu unirea. Așadar, în marea majoritate, naționalitățile din Bucovina ar sprijini unirea. În orice caz, ele ar trebui să adere necondiționat la programul Consiliului Național Român. În privința chestiunii școlare, secretarul de stat Radu Sbiera a ținut să adauge că tuturor naționalităților li se va asigura libera dezvoltare pe tărâm cultural. În privința reformei agrare, Iancu Flondor a anunțat promisiunea guvernului de a împărți 60.000 de fălcii țăranilor, aceștia fiind rugați să aibă răbdare și să nu treacă, după model rusesc, la înfăptuirea pe cont propriu a reformei agrare.[58]

În privința germanilor bucovineni, aceștia au purtat negocieri cu Iancu Flondor la o zi după întrunirea CNR. Au exitat opt cerințe ale germanilor: 1) sistem electoral proporțional și drept de vot universal, egal și direct în cadrul unor circumscripții electorale naționale; 2) în cazul în care s-ar decide acordarea ulterioară a unei forme de autonomii administrative în România, Bucovina să formeze o provincie autonomă împreună cu Transilvania și Banatul; 3) acordarea de autonomie școlară minorităților naționale; 4) în cazul dezmembrării unor comune politice, averea comunală să se împartă în mod echitabil; 5) egalitatea în drepturi a țăranilor germani la viitoarea reformă agrară; 6) recunoașterea drepturilor deja obținute de funcționarii publici, de pensionari, de văduve, orfani și invalizi de război, fără a se ține cont de vechimea șederii acestora pe teritoriul bucovinean; 7) reprezentarea germanilor în toate organismele care vor avea ca obiect de activitate discutarea pretențiilor privind despăgubirile de război și problemele de reconstrucție a țării; 8) existența unei universități pentru germanii din România. Flondor s-a arătat de acord cu pretențiile germanilor; doar în privința universității germane a afirmat că ar fi dificil de îndeplinit. În aceste condiții, Consiliul Național German a acceptat unirea cu România. Rezoluția de acceptare a unirii a fost votată de majoritatea membrilor Consiliului, existând totuși cinci voturi împotrivă.[59]

6. Congresul Bucovinei (28 noiembrie 1918)

Congresul a fost pregătit de CNR foarte temeinic, dându-se atenție și aspectelor teatrale. Au fost organizate trei trenuri speciale spre Cernăuți: miercuri 27 noiembrie seara dinspre Vatra Dornei, iar joi dimineața dinspre Suceava și Rădăuți.[60]

Congresul a fost organizat în Sala festivă a Palatului mitropolitan. În spatele pupitrului a fost așezat un portret al lui Ștefan cel Mare, iar dedesubt două portrete mai mici, acoperite, cu familia regală română. În partea dreaptă a sălii au luat loc ofițerii români (alături de generalul Zadik), iar în spatele lor delegații din Basarabia și Transilvaniei, precum și reprezentanții polonezilor și ai germanilor din Bucovina. În partea stângă a sălii au fost așezați membrii CNR și delegații la Congres din localitățile provinciei.

În momentul când a intrat în sală președintele Constituantei românești, preotul și consilierul consistorial Bejan, becurile candelabrelor din tavan s-au aprins. La propunerea lui Bejan, Iancu Flondor a fost ales președinte al Congresului. Acesta i-a salutat pe delegați. S-a adresat în limba germană națiunilor conlocuitoare prezente:

„Îmi este o deosebită onoare să constat că germanii și polonezii din Bucovina iau parte la Congres în mod oficial, iar rutenii în mod neoficial. Îi salut pe delegații Consiliilor Naționale polonez și german din toată inima și le urez un *Bine ați venit* în mijlocul nostru numeroșilor reprezentanți ai comunităților rutene”.[61]

Potrivit lui Ion Nistor, la Congres au participat 74 de persoane, dintre care șase delegați polonezi, șapte germani și 13 reprezentanți ai unor comune ucrainene (câte trei din satele Rarancea, Toporăuți, Cuciurul Mic și Ivancăuți, și unul din Storonеț-Putila). Reprezentanții basarabeni au fost Pantelimon Halippa, Ion Pelivan, Ion Buzdugan și Grigore Cazacliu, iar cei ardeleni Gheorghe Crișan, Victor Deleu și Vasile Osvadă.[62]

În continuare, Radu Sbiera a citit mai multe telegrame de salut sosite din Basarabia, Transilvania, dar și de la Craiova. A urmat apoi citirea de către Iancu Flondor a Rezoluției (sau Moțiunii) privind unirea Bucovinei cu România care a fost votată în unanimitate. Cu această ocazie au fost descoperite și portretele familiei regale:

„Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, joi, în

15/28 noiembrie 1918 în sala sinodală din Cernăuți, considerând că, de la fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, au făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a închegat de stat; considerând că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsește vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropnițele domnești de la Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei; considerând că fii ai acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitori, au apărat de a lungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotropirii păgâne; considerând că în 1744, prin viclęșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a-sila alipită coroanei Habsburgice; considerând că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale și care prin strâmbătăți și persecuții căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu cari el voiește să trăiască ca frate; considerând că, în scurgere de 144 de ani, Bucovinenii au luptat ca niște mucenici pe toate câmpiile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menținerea, slava și mărirea asupritorilor lor, și că ei drept răsplată aveau să îndure micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică; considerând că în același timp poporul băștinaș a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogățiile izvoarelor de câștig ale acestei țări și despuiat în mare parte de vechea sa moștenire; considerând că, cu toate acestea, Bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, așteptat cu atâta dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițele nelegiuite, se va reîntregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan, și că au nutrit veșnic credința că marele vis al neamului se va înfăptui, când se vor uni toate țările române dintre Nistru și Tisa într-un stat național unitar; constată că ceasul acesta mare a sunat! Astăzi, când după sforțări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați, s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile, și când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temeliile ei și s-a prăbușit și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâiu gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

> Drept aceea noi, Congresul general al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind învestiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărâm: Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu regatul României”.[63]

După o cuvântare privind istoria Bucovinei, susținută de Ion Nistor, au urmat declarațiile Consiliilor Naționale ale polonezilor și germanilor. Stanislav Kwiatkowski a citit rezoluția în limba poloneză, ea fiind citită ulterior și în limba română. A fost primită cu urale și strigătul „Trăiască Polonia Mare”:

„Poporul polon, împlinindu-și misiunea istorică întru apărarea creștinismului și a culturii în Europa răsăriteană, prin secole întregi a umplut cu morminte nenumărate ale ostașilor săi țările situate la sudul Nistrului, în care țări poporul român era stăpân străvechi. Noi, polonii care trăim azi în Bucovina, legitimăm drepturile noastre vechi de a trăi în această țară, prin sângele vărsat în locurile acestea și cu osemintele cavalerilor poloni presărate aici, la care s-au adus morminte nouă ale vitejilor legionari din luptele sângeroase ale războiului prezent. În temeiul acestor drepturi am trăit aici cei 150 de ani din urmă, ca un liniștit element de cultură, în pace și concordie în mijlocul poporului român, care, deși suferind greu sub stăpânirea străină îndelungată, a arătat inimă caldă pentru vecinul popor polon, când martirii libertății noastre au căutat dincoace de Nistru scut în contra călăilor și temnicerilor.

În amintirea nestearsă a poporului polon trăiește anul 1863, când acel cavaleresc popor român a deschis curțile și casele sale primitoare revoluționarilor poloni emigrați cari au sângerat pentru libertatea poporului lor.

Noi, Polonii bucovineni, pază la răsărit a poporului polon, care în momentul acesta își împreună pe umerii biciuiți prin 150 de ani, purpura sfâșiată în trei părți, a unirii politice a tuturor țărilor polone dintre Marea Baltică și Nistru, salutăm călduros ziua sfântă a renașterii României unite.

Recunoaștem pe deplin drepturile imprescriptibile ale poporului român asupra țărilor din sudul Nistrului în general, și în special asupra Bucovinei.

Polonii bucovineni, care aici în țară au dat dovadă de trăinicia lor națională, în momentul acesta istoric al unirii Bucovinei cu glorioasa țară-mumă, dau expresie încrederii lor neclintite că poporul român, ținând seamă de declarațiile expresie ale guvernului actual, va acorda minorității polone libertatea credinței catolice, libera întrebuințare a limbii polone în biserică și școală, libera așezare și exercitare a profesiunilor, în sfârșit o amăsurată participare constituțională în administrația țării”.[64]

> În numele germanilor a vorbit Alois Lebouton: „Așteptând alipirea Transilvaniei și a Banatului la România și având toată încrederea în programul guvernului dezvoltat de guvernul provizoriu al țării în ședința Consiliului Național Român din 13 noiembrie 1918, și primit de acesta aproape cu unanimitate de voturi, și în baza căruia urmează să se dea toată considerația necesităților culturale ale popoarelor neromâne ce locuiesc în țară, și să fie hotărâtor în toate privințele numai principiul dreptului și al dreptății, Consiliul național german în numele Germanilor din Bucovina se pronunță pentru alipirea Bucovinei la regatul România".[65]

În final au vorbit și reprezentanții Basarabiei și Transilvaniei, felicitându-i pe bucovineni și exprimându-și speranța într-un viitor democratic și liber al României Mari. Desigur că au fost trimise telegrame către Curtea regală română, dar și către guvernele statelor Antantei.

După încheierea Congresului, participanții au pornit în coloană spre Primărie. Din balconul acesteia, Iancu Flondor a vestit populației votul acordat Rezoluției. Primarul orașului Cernăuți, preotul Șandru, a declarat decizia ca de atunci înainte piața centrală să-și schimbe numele din *Ringplatz* în *Piața Unirii*. Îndată au ieșit în față tineri care table tricolore pe care scria noul nume al pieții. În final s-a intonat imnul regal românesc și Hora Unirii.[66]

În seara zilei de 28 noiembrie a plecat pre Iași, cu un tren special, o delegație a Congresului, pentru a prezenta regelui Ferdinand și Guvernului român decizia Congresului. Delegația a fost alcătuită din Iancu Flondor (care urma să fie provizoriu înlocuit la conducerea guvernului bucovinean de Nicu Flondor), Ion Nistor, mitropolitul Vladimir Repta, consilierul consistorial Dionisie Bejan, apoi Octavian Gheorghian, Eudoxie Hurmuzaki, Radu Sbiera, Stanislav Kwiatkowski, Alois Lebouton, Vasile Șandru Alboi, Vasile Bodnărescu, Dimitrie Bucevschi.[67]

A doua zi au fost îndepărtate toate tăblițele și emblemele administrației austriece de pe clădirile publice și înlocuite cu unele românești. Totodată, au fost organizate servicii religioase speciale pentru celebrarea unirii, anume de la ora 9.00 în biserica parohială catolică; la ora 10.00 în biserica parohială evanghelică și la ora 11.00 în catedrala mitropolitană. În toate trei bisericile au participat Nicu Flondor, din partea guvernului bucovinean, dar și generalul Zadik împreună cu mai mulți ofițeri ai garnizoanei românești din Cernăuți. Interesantă este cuvântarea parohului evanghelic Viktor Glondys, care ulterior va deveni în 1922 paroh evanghelic al Brașovului, iar în 1932 episcop al Bisericii Evanghelice din România, la Sibiu. Deși inițial nu a fost programat, totuși a fost organizat și un serviciu religios festiv într-o sinagogă, la care au participat și numeroși soldați români.[68]

Note:

1. I. G. Sbiera, „Bucovina", în *Enciclopedia Română publicată din însărcinarea și sub auspiciile ASTRA* (ed. Dr. C. Diaconovich), I, Sibiiu 1898, p. 601-602.
2. Horst Glassl, *Das österreichische Einrichtungswerk in Galizien (1772-1790)*, Hassarowitz, Wiesbaden 1975, 83.
3. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei. I (1774-1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, Ed. Academiei Române, București, 1993, p. 152.
4. Ion Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic*, București, Librăriile Socec & Comp., 1915, p. 156.
5. Iacobescu, *op.cit.*, p. 81.
6. I. G. Sbiera, „Bucovina", în *Enciclopedia Română publicată din însărcinarea și sub auspiciile ASTRA* (coord. C. Diaconovich), tom.I, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Krafft, 1898, p. 602.
7. http://www.verfassungen.eu/ro/bukowina/verf61-i.htm (acces 26.03.2019).
8. Mariana Hauslaitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens. 1918-1944*, München 2001, 37-38.
9. http://www.verfassungen.eu/ro/bukowina/verf61-i.htm (accces 26.03.2019).
10. Ortfried Kotzian, *Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wolhynien, Galizien, der Bukowina, Bessarabien, der Dobrudscha und in der Karpatenukraine (= Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat 11),* ed. Langen Müller, München 2005, p. 155-159.
11. Emil Prokopowitsch, *Die rumänische Nationalbewegung in der Bukowina und der Dako-Romanismus. Ein Beitrag zur Geschichte des Nationalitätenkampfes in Österreich-Ungarn*, Verlag Hermann Böhlaus Nachf., Graz-Köln, 1965, p. 51.
12. I. G. Sbiera, „Wassilko", în *Enciclopedia...*, tom. III, Sibiu 1904, p. 1245.
13. Emil Prokopowitsch, *op.cit.,* p., 57-59 și 128.
14. *Ibidem*, p. 81-83; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Iași, 2008, p. 166-168.
15. *Ibidem*, p. 127-128.
16. Paul Robert Magocsi, *History of Ukraine - 2nd, Revised Edition: The Land and Its Peoples*, University of Toronto Press. Kindle-Version, poz. 11433.
17. Neue Freie Presse (NFP), Viena, nr. 19.452/20.10.1918, p. 4.
18. „Der Kampf um Czernowitz. Rede des Abgeordneten Grigorovici, gehalten in der Situng des Abgeordnetenhauses am 22. Oktober 1918", în *Gemeinsame Kriegs-Ausgabe. Czernowitzer Allgemeine Zeitung / Tageblatt (CZAT)*, Cernăuți, nr. 380/3.11.1918, p. 3.
19. *Ibidem.*
20. *Ibidem*, p. 5-6.
21. Telegraful Român, nr. 113/7.11.1918, p. 450.

22. „Die rumänische Konstituante. Eine neue Erklärung des Abg. Grigorovici", în CYAT *Gemeinsame Kriegs-Ausgabe. Czernowitzer Allgemeine Zeitung / Tageblatt* (CZAT), Cernăuți, nr. 380/3.11.1918, p. 2.
23. „Versammlung der ukrainischen Studenten in Czernowitz", în CZAT, nr. 380/3.11.1918, p. 2.
24. CZAT, nr. 396/21.11.1918, p. 1.
25. Paul Robert Magocsi, *History of Ukraine...*, poz. 12.133.
26. CZAT, nr. 547/25.05.1919, p. 1.
27. *Historyczny Atlas Polski,* ed. Demart, Varșovia, 2009, p. 78.
28. CZAT, nr. 380/3.11.1918, p. 1.
29. CZAT, nr. 382/5.11.1918, p. 1-4.
30. CZAT, nr. 383/6.11.1918, p. 1.
31. CZAT, nr. 384/7.11.1918, p. 1.
32. CZAT, nr. 385/8.11.1918, p. 3.
33. *Ibidem.*
34. CZAT nr. 384/7.11.1918, p. 2; CZAT, nr. 386/9.11.1918, p. 1.
35. CZAT, nr. 386/9.11.1918, p. 1.
36. CZAT, nr. 387/10.11.1918, p. 1.
37. CZAT, nr. 388/12.11.1918.
38. *Ibidem*, p. 1-2.
39. *Ibidem*, p. 2.
40. CZAT, nr. 389/13.11.1918, p. 3.
41. *Ibidem*.
42. *Ibidem.*
43. http://www.verfassungen.eu/ro/bukowina/index.htm, accesat 30.03.2019.
44. CZAT, nr. 390/14.11.1918, p. 1.
45. *Ibidem*, p. 3.
46. CZAT, nr. 391/15.11.1918, p. 1.
47. *Ibidem*, p. 2.
48. *Ibidem*.
49. CZAT, nr. 394/19.11.1918, p. 3-4.
50. *Ibidem*, p. 1-2.
51. CZAT, nr. 399/24.11.1918, p. 1.
52. CZAT, nr. 397/20.11.1918, p. 3.
53. CZAT, nr. 399/24.11.1918, p. 2.
54. CZAT, nr. 398/23.11.1918, p. 3.
55. *Ibidem*, p. 2.
56. CZAT, nr. 400/26.11.1918, p. 1.
57. CZAT, nr. 401/27.11.1918, p. 2.
58. *Ibidem*, p. 2-3.
59. CZAT, nr. 405/1.12.1918, p. 2.
60. CZAT, nr. 401/27.11.1918, p. 3.
61. CZAT, nr. 403/29.11.1918, p. 2.
62. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București 1991, p. 394-395, apud Constantin Ungureanu, „Unirea Bucovinei cu România în 1918", în *Revista de Istorie a Moldovei*, 2013, nr. 1, p. 26-48, pe site-ul https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Unirea%20Bucovinei%20cu%20Romania%20%C3%AEn%201918.pdf (acces 30.03.2019).
63. Documentul a fost publicat recent de Sorin Ioniță, „Document: Procesul verbal al Congresului general al Bucovinei din 28 noiembrie 1918", pe site-ul *Basilica*, la 28 noiembrie 2018: https://basilica.ro/document-procesul-verbal-al-congresului-general-al-bucovinei-din-28-noiembrie-1918/ (acces 30.03.2019).
64. *Ibidem.*
65. *Ibidem*.
66. CZAT, nr. 403/29.11.1918, p. 1-2.
67. CZAT, nr. 404/30.11.1918, p. 1.
68. CZAT, nr. 405/1.12.1918, p. 2-3.

Bibliography:

Glassl, Horst, Das österreichische Einrichtungswerk in Galizien (1772-1790), Hassarowitz, Wiesbaden 1975.

Iacobescu, Mihai, Din istoria Bucovinei. I (1774-1862). De la administrația militară la autonomia provincială [From the History of Bukovina I (1774-1862). From the Military Administration to the Provincial Autonomy], Ed. Academiei Române, București, 1993.

Nistor, Ion, Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic [The Romanians and the ruteni in Bukovina. Historical and Statistical Study], București, Librăriile Socec & Comp., 1915.

Hauslaitner, Mariana, Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens. 1918-1944, München 2001.

Kotzian, Ortfried, Die Umsiedler. Die Deutschen aus West-Wolhynien, Galizien, der Bukowina, Bessarabien, der Dobrudscha und in der Karpatenukraine (= Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat 11), ed. Langen Müller, München 2005.

Prokopowitsch, Emil, Die rumänische Nationalbewegung in der Bukowina und der Dako-Romanismus. Ein Beitrag zur Geschichte des Nationalitätenkampfes in Österreich-Ungarn, Verlag Hermann Böhlaus Nachf., Graz-Köln, 1965.

Păcurariu, Mircea, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. III [The History of the Romanian Orthodox Church, vol.III], Iași, 2008.

Magocsi, Paul Robert, History of Ukraine - 2nd, Revised Edition: The Land and Its Peoples, University of Toronto Press. Kindle-Version, poz. 11433.